

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ
2. SITUACIÓ GEOGRÀFICA
3. CONTEXT HISTÒRIC I ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS
4. MOTIU DE LA INTERVENCIÓ I METODOLOGIA
5. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS REALITZATS
6. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC
7. CONCLUSIONS
8. BIBLIOGRAFIA

ANNEX

DOCUMENTACIÓ FOTOGRAFICA
DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

1. INTRODUCCIÓ

Amb motiu de les obres de reforç de la xarxa elèctrica previstes per la companyia FECSA-ENDESA, i portades a terme per l'empresa ESPELSA a la vorera dels carrers Hospital, 93 i Egipcíaques 35 de Barcelona, i donat que aquest indret s'inclou en una zona d'interés arqueològic i d'alt valor històric, es va prendre la decisió d'efectuar una intervenció arqueològica preventiva simultàneament a la realització de les obres. Aquest control arqueològic va ser encarregat a l'empresa ATICS S.L., sota la direcció de l'arqueòleg Sergio Delgado Flores, amb la supervisió del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de l'Ajuntament de Barcelona, amb el propòsit de descobrir i documentar les possibles restes conservades.

Aquesta actuació urbanística, que preveia la realització d'una rasa de canalització de 31 m de llargària (22 metres a la vorera i 9 a la calçada) es va dur a terme entre els dies 16 i 20 de gener de 2003.

Paral·lelament, es va fer un seguiment arqueològic per les raons ja esmentades al carrer d'en Roig, paral·lel al carrer de les Egipcíaques.

Aquesta actuació urbanística, prevista per la companyia FECSA-ENDESA i portada a terme per la empresa Espelsa, preveia la realització d'un ramal d'escomesa de conducció de 20 m. De llargària entre els números 24 i 28 del carrer d'en Roig, i fou duta a terme entre els dies 14 i 16 de gener de 2003.

2. SITUACIÓ GEOGRÀFICA

El terme municipal de Barcelona s'estén a la costa Mediterrània, en una plana de 5 km d'amplada que té una extensió total de 97,62 km². El pla de Barcelona limita pel sud-est amb el mar, pel nord-oest amb la serra de Collserola i al nord-est i al sud-oest amb els deltes dels rius Llobregat i Besòs.

La seva funció de capital ha estat afavorida per la seva situació geogràfica, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció N-S la Catalunya central: el Llobregat (que accedeix a la ciutat a través del congost de Martorell) i l'eix dels rius Besòs-Congost-Ter, que ho fa a través del coll de les Finestrelles, sota el turó de Montcada.

Els orígens de la ciutat se situen al Mont Tàber, molt a prop del mar i dominat al sud pel promontori de Montjuïc, que facilita la defensa del seu litoral. Ben aviat, però, els límits s'anaren expandint pel pla, on només s'aixequen, cap al nord, els turons de Monterols, el Putget, la Creueta, el Carmel, la Muntanya Pelada i el turó de la Peira.

Des del punt de vista urbanístic, podem diferenciar tres zones dins la ciutat. Prop del mar i dominat al sud pel gran promontori de Montjuïc hi ha el nucli antic, que resta emmurallat fins la desaparició de les muralles, a mitjans del segle XIX. Aquest espai inclou d'una banda, un nucli central conegut com a barri gòtic que correspon a la primitiva ciutat romana. Al seu voltant hi trobem tot un seguit de petites viles que es van formar en època medieval, dins el perímetre de les muralles aixecades al segle XIII. Aquestes viles noves són els actuals barris coneguts amb els noms de les esglésies que els centralitzen: del Pi, de Santa Anna, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar i de la Mercè. Els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir, la Rambla i el Raval, començaren a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins el tercer recinte fortificat de la ciutat que es bastí al llarg de la segona meitat del segle XIV.

En segon lloc tenim tot un seguit de pobles que neixen entorn de la ciutat, i que n'acabaran formant part a finals del segle XIX. Per últim hi trobem l'Eixample, una àmplia zona quadriculada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del segle XIX, seguint el Pla d'Ildefons Cerdà, quan ja s'havien enderrocat les muralles que impedièen el creixement urbanístic de Barcelona.

L'Eixample representa la unió entre la Barcelona vella i els municipis del Pla.

Els carrers de les Egipcíaques i de l'Hospital i d'en Roig se situen al bell mig del Raval, Districte de Ciutat Vella, en una zona de gran interès arqueològic, on s'ha documentat materials i estructures ja des d'època prehistòrica.

3.CONTEXT HISTÒRIC I ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

Situat a l'oest de la Rambla i limitat pel Paral·lel, les rondes de Sant Pau i Sant Antoni, es troba el barri del Raval.

Les primeres notícies que ens parlen d'algun tipus d'establiment humà a la zona ens porten al Neolític Antic, tal com ho semblen demostrar les restes arqueològiques trobades a la caserna de Sant Pau del Camp.

Aquests barris, que resten a ponent de la Rambla, foren, durant molts segles, un conjunt d'horts, camins i rieres, que lentament s'anaven convertint en carrers.

El progressiu creixement urbanístic de la ciutat emmurallada obligà ja en època medieval –segle XIII- a construir un altre circuit de muralles que tenia com a límit la Rambla. Aquesta nova línia no inclogué dins els seus murs la futura zona del Raval, però sí que determinà el seu ús i caràcter. En aquest moment s'intentà d'utilitzar el Raval com a espai per instal·lar tots aquells oficis o activitats que dins la ciutat emmurallada podien ser molestos o contraindicants (sanitat, prostitució, feines sorolloses, etc.). Per altra banda, comencen a instal·lar-s'hi un nombre important d'ordes religiosos.

De la rellevància que prengué la zona en època medieval n'és testimoni el fet que només un segle més tard –segle XIV- Barcelona eixampla el seu recinte emmurallat per incloure-hi el Raval.

Entre els segles XV i XVII el barri continua tenint les mateixes funcions que en època medieval, mantenint un baix poblament i nombroses zones desocupades, i amb preferència en aquest sector de la ciutat s'establiren alguns oficis com són terrissaires i carnissers, s'incementà els edificis destinats als serveis ciutadans i sobretot a les institucions religioses com a resultat de la contrarreforma. Bona mostra d'això són les construccions dedicades a la beneficència: la Casa de la Convalescència, la Casa dels Infants Orfes, la Casa de la Caritat, el Convent del Bonsuccés, etc.

L'Hospital de la Santa Creu, que dona nom al carrer, començà a crear-se el 1401 mitjançant la unificació en un de sol un seguit d'hospitals dependents tant del municipi com de l'església, entre els quals es comptaven l'hospital d'en Colom, el d'en Guitart, l'hospital de Messells, la casa de Maternitat en Sant Macià, etc. Sota la protecció reial, la iniciativa es cristal·litzà en la fundació de l'Hospital de la Santa Creu.

Haurem d'esperar, però, als segles XVIII i XIX per notar uns canvis importants en el paisatge urbà del barri. S'obren nous carrers i famílies burgeses s'instalen al barri portant amb elles les seves indústries, ocupant, les fàbriques, els espais oberts de que disposava el barri.. Això provocà l'aparició i el desenvolupament de l'habitatge obrer, el qual té com a conseqüència una notable transformació del teixit urbà.

Així doncs, i deixant de banda els grans conjunts religiosos i de beneficència, resten molts pocs exemples d'edificis anteriors a aquesta època.

L'abandonament de les residències senyorials, el trasllat de les indústries a altres lleocs de la ciutat o fora d'aquesta, i les diferents onades d'immigració en el decurs del segle XX anaren abocant el Raval cap a la marginalitat que avuí dia encara pateix, essent el carrer de l'Hospital, segurament, el més carismàtic del barri del Raval.

Pel que respecta als antecedents arqueològics cal esmentar la excavació arqueològica a l'antic Hospital de la Santa Creu l'any 1992 plantejada en dues fases ben diferenciades: la primera, excavar totalment la Sala de la Reserva de la Biblioteca de Catalunya i la segona fer rases i sondejos a la Sala de les Ciències i al Pati del carrer de les Egipcíaques, que van permetre documentar les restes de diverses dependències de l'Antic Hospital de la Santa Creu, així com una mostra significativa de les restes materials. L'estat d'arrassament en el que es trobaven les diferents restes constructives, la poca quantitat de material recuperat, la no aparició de restes anteriors a la construcció de l'Hospital de la Santa Creu, juntament amb les remocions de terra que s'havien realitzat al pati per fer les obres d'infraestructura de la Biblioteca de Catalunya, desaconsellaven fer una excavació en extensió

4. MOTIUS DE LA INTERVENCIÓ I METODOLOGIA

Arrel de les obres efectuades per l'empresa Espelsa per tal de renovar l'antic servei elèctric i instal·lar un de nou, al carrer Hospital i al carrer de les Egipcíaques, es va creure necessari fer un seguiment arqueològic amb l'objectiu de documentar les possibles restes arqueològiques que es pogués conservar, donat que, i de manera molt resumida, es tracta d'una zona ocupada per antics habitatges d'època medieval, està al costat de l'antic Hospital de la Santa Creu i és una zona immediata al traçat de la via romana.

La present intervenció preveia l'obertura del subsol mitjançant una rasa de canalització de 31 m de llargària (22 metres a la calçada i 9 a la vorera), per tal de fer una estesa de cable subterrani a la vorera dels carrers Hospital i Egipcíaques.

Paral·lelament es va fer un seguiment al carrer d'en Roig, on es va realitzar un ramal d'escomesa de conducció de 20 m. De llargària.

Tot i no tractar-se d'una excavació arqueològica en extensió, la metodologia de treball utilitzada en aquesta intervenció s'inspira en el mètode de registre proposat per E.C.Harris i per A. Carandini, és a dir, que les possibles restes arqueològiques que hi puguin aparèixer rebran el mateix registre que les documentades en qualsevol excavació arqueològica.

Els elements que s'identifiquen, (tant les estructures com els estrats) són registrats mitjançant una correlació numerativa sota el nom d'unitat estatigràfica (U.E.) que individualitza uns elements dels altres.

Cada U.E. es registre en una fitxa d'unitat estatigràfica en les que s'indiquen les seves característiques morfològiques i les relacions físiques existents respecte la resta d'U.E. amb que es relacionen. Aquestes fitxes han estat creades correlativament a mesura que anaven apareixen les diferents unitats estatigràfiques.

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic, compost per les plantes i l'aixecament topogràfic, que es realitza quan es localitzen estructures.

La documentació gràfica es complementa amb fotografies que deixen constància dels treballs realitzats.

Cal esmentar també, el tractament que donem al material que ens apareix durant els treballs d'excavació. Cadascuna de les peces es sigla indicant el codi del jaciment, l'any de l'intervenció i la U.E. a la que pertany. Posteriorment, s'inventaria el material i es dibuixen les peces que tenen una forma o una decoració prou important.

Atics

Gestió i Difusió del Patrimoni Arqueològic i Històric

5. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS REALITZATS

El dia 16 de gener de 2003 van començar les tasques de reforç de la xarxa elèctrica a partir de la canalització en rasa i instal·lació subterrànea de tubs que substituïren els antics serveis.

Aquesta instal·lació s'ha realitzat a partir de l'obertura d'una rasa (rasa 1) de 31 m. de llargària (22 m. a la vorera i 9 a la calçada) seguint l'itinerari Egipcíaques 35-Hospital 93, i mitjançant un procés manual (pic i pala) amb l'ajut del martell pneumàtic.

Durant la majoria del trajecte la rasa no assoleix una profunditat major a 60 cms. i només té una amplada de 30 cmts. donat la finalitat de la obra, que és la de col·locar els tubs i, per tal de no obrir l'asfalt de la calçada la rasa assoleix més profunditat a la part de la vorera en que l'itinerari obliga el creuament del carrer (al carrer de les Egipcíaques es va baixar entre 80 cms. i 1 m). Aquest creuament es va fer de manera subterrània aprofitant el foradament d'aquests trams per serveis anteriors.

La estratigrafia que presenta la rasa és negativa en termes arqueològics. Es diferencien 3 U.E.; La primera està composta per l'enrajolat del carrer (5 cmts.). El segon nivell es tracta de una preparació formada per formigó (35 cmts.) i el tercer nivell està compost per sauló barrejat amb un sediment de color marró clar, amb restes de material constructiu contemporani, fruit de l'anterior obertura del carrer per la instal·lació d'altres serveis, la potència del qual varia segons la necessitat de la obra i que no ha proporcionat material arqueològic.

Pel que respecta al seguiment de la rasa 2 cal dir que el procés fou similar. Es va obrir una rasa de 20 m. de llargària entre els dies 14 i 16 de gener de 2003 a la vorera del carrer d'en Roig entre els números 24 i 28.

La rasa té una amplada de 60 cmts. i una profunditat variable entre els 50 i 80 cmts.. Segueix una trajectòria paral·lela a la façana i a la vorera del carrer i presenta les mateixes U.E: abans esmentades. Tanmateix, aquí s'ha pogut documentar restes d'un mur(U.E. 204) que transcorre paral·lel a la façana, a 25 cmts. del nivell actual del carrer. La part visible té una amplada d'uns 25 cmts(la resta del mur es troba per sota de l'edifici actual), i una profunditat de 25 cmts. sense haver arribat a la base d'aquesta.

Apareix bastit amb carreus de diferents mides i maons, units amb morter de calç blanc, formant filades regulars i malmès per els retalls amb la finalitat d'encabir algun servei.

Cal pensar que aquest mur descobert correspondria a les restes de fonamentació de les cases anteriors enderrocades durant els segles XVIII-XIX i sobre les quals, posteriorment, es construirant els edificis actuals.

7. CONCLUSIONS

El resultat del seguiment arqueològic al carrer de les Egipcíaques i al carrer Hospital ha estat negatiu ja que al llarg de tota la rasa no ha estat possible localitzar estructures ni nivells arqueològics que ens puguin aportar informació sobre l'urbanisme de la ciutat de Barcelona. La resposta a aquest fet l'hauríem de buscar en la poca profunditat que s'ha assolit en l'excavació de la rasa i en el fet que ens trobem amb un sediment que ha estat remogut per diverses canalitzacions de serveis.

Pel que fa al seguiment arqueològic del carrer d'en Roig, s'ha pogut localitzar parcialment una estructura no associada a cap estrat arqueològic que correspondria a les parets o la fonamentació de les cases anteriors a l'enderrocament del s. XVIII-XIX, sobre les quals estan construïts els edificis actuals.

Tanmateix, el control arqueològic en aquesta rasa no ha proporcionat cap mena de material ceràmic ni nivell arqueològic associat a aquesta estructura.

8. BIBLIOGRAFIA

AAVV.: L' Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, L'Hospital de Barcelona. Editorial Gustavo Gili, Barcelona 1971.

CIRICI, A: Barcelona pam a pam. Ed. Teide Barcelona 1973.

FABRE, J.; HUERTAS, J.M. : Barcelona: La construcció d'una ciutat. Barcelona 1989.

FLORENSA, A. : Evolución de Barcelona en la baja Edad Media. Cuadernos de Arqueología e Historia de la ciudad, III. Barcelona 1962.

DURAN i SANPERE, A.: Barcelona i la seva historia. La formació d'una gran ciutat. Barcelona 1972

MIRÓ, N.: Memòria de l'intervenció arqueològica a l'antic hospital de la Santa Creu. Biblioteca de Catalunya (Ciutat Vella, Barcelona) Febrer-Març 1992.

VERRIÉ, F-P.: El hospital de la Santa Cruz. Barcelona divulgación histórica volumen IV. Editorial Aymà. Barcelona 1953.

VERRIÉ, F-P.: Obras en la antigua capilla del hospital de la Santa Cruz. Barcelona divulgación histórica volumen VII. Editorial Aymà. Barcelona 1959.

ANNEX : DOCUMENTACIÓ

FOTOGRAFICA I DOCUMENTACIÓ

PLANIMÈTRICA

1. Obertura del carrer (rasa 1)

2. Direcció de la rasa (rasa 1)

3.4.5. Diversos trams de la rasa que presenten serveis anteriors (rasa 1)

6. Obertura de la rasa (rasa 2)

7. Detall d'un tram de la rasa (rasa 2)

8. Detall d'un tram de la rasa amb serveis anteriors (rasa 2)

9. Mur aparegut en un tram de la rasa (rasa 2)

10. Detall del mur (rasa 2)

Situació dels carrers de l'Hospital, de les Egipcíaques i d'en Roig al barri del Raval.

Atics

Gestió i Difusió del Patrimoni Arqueològic i Històric

Atics

Gestió i Difusió del Patrimoni Arqueològic i Històric

Planta de la rasa 1

Planta de la rasa 2

Carrer d'en Roig

Mur

6. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE :101
Sector: rasa 1		Fase:		Cronologia: s. XX.
DEFINICIÓ :				
DESCRIPCIÓ :	Paviment actual de la vorera			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	102	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 102
Sector: rasa 1		Fase:		Cronologia: s. XX
DEFINICIÓ :				
DESCRIPCIÓ :	formigó			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	103	Es cobert per	101

Talla a		Tallat per	
Es recolza a		Se li recolza	
S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE : 103	
Sector: rasa 1		Fase:		Cronologia: s.XX.
DEFINICIÓ :	Rebliment d'argiles			
DESCRIPCIÓ :	Sauló barrejat amb un sediment de color marró clar, amb restes de material constructiu contemporani			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	102
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE : 201	
Sector: rasa 2		Fase:		Cronologia: s.XX
DEFINICIÓ :				
DESCRIPCIÓ :	Paviment actual del carrer			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	202	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 202	
Sector: rasa 2		Fase:		Cronologia: s.XX	
DEFINICIÓ :					
DESCRIPCIÓ :		formigó			
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a		
	Rebleix a		Es reblert per		
	Cobreix a	203	Es cobert per	201	
	Talla a		Tallat per		
	Es recolza a		Se li recolza		
	S'entrega a		Se li entrega		

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 203	
Sector: rasa 2		Fase:		Cronologia: s.XX	
DEFINICIÓ :		Rebliment d'argiles			
DESCRIPCIÓ :		Sauló barrejat amb un sediment de color marró clar, amb restes de material constructiu contemporani			
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a		
	Rebleix a		Es reblert per		
	Cobreix a	204	Es cobert per	202	
	Talla a		Tallat per		
	Es recolza a		Se li recolza		
	S'entrega a		Se li entrega		

Fitxa d'Unitat Estratigràfica		UE : 204		
Sector: rasa 2		Fase:		
		Cronologia: s.XVIII-XIX		
DEFINICIÓ :	mur			
DESCRIPCIÓ :	Mur bastit amb carreus de diferents mides i maons, units amb morter de calç blanc, formant filades regulars			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	203
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Atics

Gestió i Difusió del Patrimoni Arqueològic i Històric